

عنوان مقاله: بررسی عوامل تعیین کننده کار کودکان (مطالعه موردی شهرستان کاشان)

نویسنده: عبدالعلی لهسایی زاده، حجت الله اشرفی

منبع: نامه پژوهش بهار و تابستان ۱۳۸۱ شماره ۱ و ۲

صص ۱۰۵-۱۳۵

چکیده

• این مقاله می‌کوشد به بررسی **یکی از حساس‌ترین موضوعات قرن حاضر** یعنی کار کودکان پردازد. امروزه، انسان همواره سعی کرده این پدیده نامیمون را که موجب محرومیت میلیون‌ها کودک از روند رشد طبیعی‌شان شده است را از میان بردارد. به رغم تلاش‌های انجام شده از سوی سازمان‌های بین‌المللی و غیردولتی به این منظور، هنوز هم تعداد زیادی از کودکان به خصوص در کشورهای توسعه نیافته، و در حال توسعه به جای تحصیل کار می‌کنند و این امر مانع اساسی در روند رشد و تکامل آن‌ها به شمار می‌رود. در ایران نیز به خصوص در روستاها تعداد زیادی از کودکان به کار مشغولند و گاه والدینشان تمایل بیشتری دارند تا کودکان به جای رفتن به مدرسه، کار کنند.

روند رشد طبیعی

- پژوهش حاضر به منظور بررسی وضعیت و عوامل تعیین کننده کار کودک در شهرستان کاشان انجام پذیرفته است. یافته ها در این پژوهش نشان می دهد که مجموعه ای از عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تواما بر کار کودکان تاثیر می گذارند. کار کودکان در شهر و روستا، برخاسته از دو منشا کاملا جداگانه است. کار کودکان در روستاها بیشتر از ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر آن تاثیر می پذیرد.

ساختار اقتصادی، اجتماعی و
فرهنگی حاکم بر آن

کلید واژه

- کار، کودك، كار كودك

مقدمه

چارلز دیکنز

• مفهوم کار کودکان در جهان توسعه یافته به معنای امروزی خود، از یک سو ملم از نگرش چارلز دیکنز در قرن نوزدهم، همچنین کارخانه های تاریک و انقلاب صنعتی فرانسه و از دیگر سو ملهم از کودکان خیابانی شهرهای در حال توسعه است (Grootaert and Knabur , 1995) به طور کلی زمانی این مفهوم رواج بیشتری یافت که جامعه بشری به منظور توسعه اقتصادی، اجتماعی و ... به تاسیس نهاد رسمی آموزش و پرورش اقدام کرد و در پی آن تعداد بی شماری از کودکان برای فراگیری علم و دانش و آمادگی جهت رفع نیازهای جدید جامعه، روانه مدارس شدند، و مدارس بخشی از جامعه پذیری افراد در دوران کودکی را نیز عهده دار شد.

• امروزه، بنابر آمارهای بین المللی، میلیون ها کودک در سرتاسر جهان به خصوص در کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه به جای فراگیری علم و دانش، کودکی خود را فدای کار می کنند. در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین، کودکان به منظور تامین نیازهای مادی خود و خانواده و یا بر اساس قالب های فرهنگی و سنتی حاکم بر جامعه، مجبورند در سنین بسیار پایین به سختی کار کنند.

**قالب های فرهنگی و
سنتی حاکم بر جامعه**

- کشور ایران نیز، از این معضل در امان نمانده است. تا چند دهه پیش، کار کودکان در کنار والدینشان زمینه ای برای جامعه پذیری، اجتماعی شدن و آمادگی آنها برای ورود به زندگی بزرگسالان تلقی می شد. ولی با تحولات اجتماعی موجود در چند دهه اخیر و قرار گرفتن جامعه در مسیر توسعه، کودکان به منظور ورود به زندگی بزرگسالی نیازمند فراگیری علم و دانش شدند.

- مبحث کار کودکان، هر چند امروزه از مسائل و مشکلات حاد جامعه ما به شمار نمی رود، ولی عدم توجه دقیق به این حوزه می تواند **سلامت کل جامعه** را تهدید کند. گرفتار آمدن امروزی کودکان در چنبره کار، یعنی محروم شدن استعداد های این زاد و بوم از آموزش و تحصیل، همراه یا فراهم شدن زمینۀ انواع آسیب های اجتماعی (که پرداخت هزینه سنگین آن سرانجام، بر عهده خود جامعه خواهد بود) از موضوعات در خور توجه است.

- متاسفانه آمارهای دقیق و درستی از کودکان کارگر در دسترس نیست به دلایل متعددی مانند :
محافظه کاری دولت ها از اعلام آمار دقیق، پنهان کاری خانواده ها و کارفرمایان از چگونگی کار
کودکان و گذشته از این ها، قابل مشاهده نبودن خیلی از کارهایی که کودکان انجام می دهند،
موجب شده است تاکنون زوایای واقعی این پدیده، پنهان بماند.

- بر اساس آمارهای موجود در سازمان جهانی کار و صندوق کودکان **سازمان ملل متحد**، امروزه بیش از ۲۵۰ میلیون کودک در سرتاسر جهان به کار شتغال دارند که در این بین آسیاب با دارا بودن نیمی از این تعداد مقام او و آفریقا و آمریکای لاتین در رده های بعدی قرار دارند (Fallon, 5. 1995) البته این بدان معنا نیست که در کشورهای توسعه یافته و اروپایی کودکان کار گرفتار نمی شوند بلکه آمارها نشان می دهد که در ناپل ایتالیا تعداد پنجاه هزار کودک در سنین پایین به کار گرفته می شود (سید میرزایی، ۱۳۷۸)

- در ایران نیز بر اساس داده ها و نتایج سرشماری سال ۱۳۷۵ بیش از چهار درصد جمعیت شاغل کشور یعنی حدود ششصد هزار نفر را گروه سنی ۱۰-۱۲ سال تشکیل می دهد. البته این در حالی است که آمار کودکان شاغل زیر ده سال محاسبه نشده است (قاسم زاده، ۱۳۷۸)

- پژوهش حاضر در صدد پاسخ به این پرسش است که: زمینه‌ها، شرایط و عواملی که در سطح خرد کودکان را مجبور به کار می‌کند و یا به کار آن‌ها تداوم می‌بخشد چیست؟

۱- پیشینه تحقیق

- از آن جا که مفهوم کار کودکان در جهان توسعه یافته الهام گرفته از نگرش دیکنر درباره جامعه عم عصر خود (در داستان الیور توئیست) در قرن نوزدهم است به جرات می توان گفت سال ۱۹۷۹ میلادی نقطه عطف و شروع تحقیقات علمی درباره پدیده کار کودکان است. که از سوی سازمان ملل متحد، به جهت اهتمام و توجه بیشتر به مسائل و مشکلات کودکان، سال جهانی کودک نام گذاری شد. از این زمان به بعد جوامع جهانی و پیشاپیش آنها به جوامع پیشرفته، به پژوهش درباره مسائل و مشکلات کودکان به خصوص مقوله اشتغال به کار پرداختند.

مقوله اشتغال به کار

- به رغم تلاش ها و کوشش های متعدد انجام شده در سطح دنیا به منظور شناسایی زمینه، شرایط و علل بروز این پدیده، متاسفانه جامعه ما هنوز در مراحل آغازین این مسیر طولانی است و گذشته از عنایات معدودی از محققان به این مهم توجه به این مساله از حد گزارشهای روزنامه نگاری فراتر نرفته است.

- پژوهش های موجود درباره کار کودکان را می توان در سطح بسیار وسیع به دو دسته داخلی و خارجی تقسیم کرد.

زمینه، شرایط و علل

الف - تحقیقات داخلی

- پژوهش نقش اقتصادی کودکان در جامعه روستایی ایران که به بررسی عوامل موثر بر میزان باروری می پردازد، ویژگی های رفتاری کار کودکان را نیز از جهاتی ارزیابی کرده است. یافته هیا این پژوهش نشان می دهد که بر اساس متغیرهای اقتصادی اجتماعی و جمعیتی، نوع و میزان کار کودک متفاوت است و با توجه به سن و جنس فرق می کند، همچنین رابطه مستقیمی بین وضعیت اقتصادی خانوار و میزان کار کودک وجود دارد. بر این اساس **دسترسی به زمین کشاورزی** موجب افزایش و کاربرد تکنولوژی موجب کاهش اشتغال کودکان می شود (آقاجانیان، ۱۳۶۰)

- پژوهش «بررسی اشتغال به کار کودکان و نوجوانان زیر سن کار در ایران» با استفاده از داده های سرشماری انجام شده است. بر اساس یافته های این پژوهش تنوع فعالیت های نوجوانان و کودکان در مناطق شهری و روستایی به ابعاد فرهنگی، اجتماعی و **موقعیت زمانی و مکانی** وابسته است. همچنین میزان کار کودک در دهه ۱۳۶۰ نسبت به دهه قبل از آن کاهش یافته است (کامکار، ۱۳۷۲، ۳۱۲-۲۸۵)

- مقاله «کودکان آسیب پذیر شهری» به بررسی جنبه های گوناگون آسیب شناختی کودکان در محیط شهر از جمله کار کودکان می پردازد. این مقاله کار کودک را حاص از شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دانسته و سه عامل را در ظهور این پدیده دخیل می داند: نخست (نرخ بالای بیکاری در جمعیت میان سالان دوم) نظام نارسا و تبعیض آمیز برای اقشار فقیر . سوم) ضعف قوانین کار یا سستی در اجرای آن در صورت وجود (سید میرزایی، ۱۳۷۸، ۱-۱۹)

- پژوهش «تحلیلی بر روند کار کودک در ایران» با بهره‌گیری از داده‌های سرشماری انجام گرفته است. یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که مهم‌ترین عامل تاثیرگذار بر تفاوت‌های منطقه‌ای یا میزان اشتغال کودکان در ایران، سطح اشتغال افراد بزرگسال است. به عبارت دیگر با افزایش سطح اشتغال بزرگسالان نیاز به اشتغال کودکان از میان می‌رود (عبدی، ۱۳۷۸، ۱۸-۱۶)
- پژوهش «دست‌های کوچک و چالاک» بیان می‌دارد که دختران در مناطق روستایی بیشتر در معرض ترک تحصیل قرار دارند، علت این امر فعالیت و اشتغال آن‌ها در بخش قالی‌بافی است (مدنیف، ۱۳۷۸، ۱۸-۲۰)

ب) تحقیقات خارجی

- پژوهش «فعالیت اقتصادی کودکان پرو در مناطق شهری روستایی» نشان می‌دهد که موثرترین عامل کار کودکان در سنین پایین تر، زمینه اجتماعی است. حال آنکه کار کودکان ر سنین بالاتر با توجه به ویژگی های فردی به ویژه سن و تحصیل متفاوت است. همچنین است، نوع کار کودک در روستا و شهر. بر اساس یافته های این پژوهش، نوع سرپرستی خانوار اثر قوی تری از بعد خانوار بر اشتغال کودکان داشته است (Tienda 1979. 370-391)

سن و تحصیل

- پژوهش «**بچه ها و نوجوانان، کار، فقر و گرسنگی در برزیل**» نشان می دهد که مهم ترین عامل کار کودکان فقر و درآمد ناکافی خانوار و فقدان امکاناتی که کوچک ترها برای زندگی در جامعه به آن نیاز دارند، است. همچنین نگرش های حاکم بر جامعه نیز بر کار کودک تاثیر دار (Mchado, 1982: 526-527)

**نگرش های حاکم بر
جامعه**

- پژوهش « **کار کودکان در صنایع با مقیاس کوچک در پنانگ اندونزی** » این پدیده را محصل شرایط اقتصادی و اجتماعی جهان سوم می داند. بر این اساس، در سازمان اجتماعی که افراد آن به منظور امرار معاش و بقای گروه، فعالیت می کنند کار کودکان نیز بخشی از جامعه پذیری و نیاز به باز تولید نیروی کار در آینده و همچنین مرتفع شدن نیازهای اقتصادی آنان است. با این وجود عامل اصلی کار در کار کودکان فقر است (Ah-Heng , 1982. 565-566)

امرار معاش و بقای گروه

- «پژوهش کار کودک در هند: صنعت فرش ورنازی» علت اصلی این پدیده را فقر و ضعف اقتصادی خانوار می داند. بر این اساس، کار کودک بسته به شرایط اقتصادی، اجتماعی و منطقه جغرافیایی متفاوت است (کان برگگی، ۱۹۸۸، ۱۷۱-۱۴۸)

- پژوهش «**کار کودکان در آفریقا**» نشان می دهد بحران بیکاری، والدین را به این نتیجه رسانده است که آموزش و پرورش صرفاً مسیری برای کسب دیپلم است و شیوه مناسبی برای تضمین شغل در آینده نیست بلکه بقا در محیط اقتصادی منوط به کار در **بخش غیر رسمی** است (Bonnet, 1993. 371-389)

- با توجه به پژوهش های برشمرده می توان گفت متاسفانه در بخش داخلی، تحقیق جامعی در کار کودک وجود ندارد و صرفاً پژوهش های موجود بر اساس داده های سرشماری بوده و در آن کودکان پایین تر از ده سال محاسبه نشده است. همچنین یافته های پژوهشی به علت **ناقص بودن داده های سرشماری**، نمی تواند واقعیت درست این پدیده را بنمایاند. در بخش خارجی، هر چند تحقیقات دامنه گسترده تری از وامل را در بر می گیرد و به صورت عمیق تر به واقعیت این پدیده می پردازد، ولی هر یک از آنها می تواند بیانگر خصوصیات همان منطقه خاص باشد.

خصوصیات همان منطقه خاص

۲- چهارچوب نظری

- درباره کار کودکان، دیدگاه‌های گوناگونی بیان شده است که به علت قرار نگرفتن در چارچوب و دسته بندی مشخصی، به نام خود نظریه پردازان تقسیم بندی شده است.
- ۱-۲ دیدگاه مندلوویچ: وی معتقد است، عوامل اقتصادی اجتماعی و فرهنگی در ایجاد زمینه های کار کودکان نقش به سزایی دارند. علت افزایش این پدیده در کشورهای در حال توسعه، فقر و ضعف در وضعیت اقتصادی است. همچنین سنت های تثبیت شده در کشورهای کمتر توسعه یافته یکی دیگر از این عوامل به شمار می رود. نبود آموزش رسمی و زیربنای اقتصاد قوی موجب شده تا والدین برای ممانعت از بطلت و وقت گذرانی کودکانشان در صدد یافتن شغلی مناسب برای آن ها باشند (Mendelvich , 1979, 55-568)

- ۲-۲ دیدگاه ردجر و استندینگ: ایشان با عرضه شبکه تحلیلی در کشورهای با درآمد پایین، عوامل تعیین کننده کار کودک را به **دو دسته** تقسیم بندی می کنند: نخست (زمینه های اقتصادی و اجتماعی دوم) عامل رفتاری خود

- در بحث از دسته نخست، ساختار **فرایند تولید و بازار کار** را در نظر می گیرند و اعتقاد دارند در جوامع اولیه همه اعضای خانواده در جهت بقا و انسجام اجتماعی انجام وظیفه می کنند و کودکان نیز به فراخور ظرفیتشان کار می کنند. به عبارتی دیگر کار قسمتی از فرایند جامعه پذیری در این گونه جوامع به شمار می رود. بر اساس دیدگاه ایشان، اگر چه فرایندهای صنعتی شدن و شهرنشینی در مراحل اولیه موجب افزایش در گونه هایی از کار کودکان شده در طولانی مدت از میزان کار آن ها کاسته است.

- در بحث از دسته دوم، سخن از نقش خانواده و یا خانوار در نحوه و الگوی کار کودکان است. چرا که بعد و ساختار خانوار در اشتغال کودکان و عدم ان، نقش تعیین کننده ای ایفا می کند. به طور کلی **سه عامل** در افزایش میزان فعالیت کودکان در کشورهای با درآمد پایین دخیل است: الف- شرایطی که در آن باروری کاهش یافته و نسبت به بیشتری را بچه ها در خانوارهایی هستند که نسبت بالاتری از نوجوانان و بچه ها بزرگتر را شامل می شود. ب) پایگاه های صنعتی شغلی خانوارها بر احتمال کار کودکان در خانوارهایی است که کارگر بزرگسال اصلی در کار کشاورزی و خدماتی و به ویژه خود اشتغالی کار می کنند ج) درآمد خانواده و همچنین تحصیلات والدین از تعیین کننده های مهم فعالیت کودکان است (Rodger and Standing, 1981)
(31-47)

۲-۳ دیدگاه گروتاثرت و کانبور

- ایشان عوامل کار کودکان را از دیدگاه اقتصادی بررسی می کنند و آن را به دو دسته عوامل عرضه و عوامل تقاضای کار کودک تقسیم می کنند:
- نخست (عوامل تعیین کننده عرضه کار کودک: ۱- **اندازه خانوار و تخصیص زمان**: نحوه ای که خانوار، وقت کودک را به کار اختصاص می دهند، بستگی دارد به اندازه و ساختار خانوار امکانات تولیدی کودک و والدین وی (عمدتا در خانه و بازار کار) و درجه جایگزینی کار بین کودک و والدین وی (عمدتا مادر). بنابراین بعد خانوار نقش عمده ای در اشتغال کودکان دارد.
- ۲- **واکنش های خانوار** به احتمال از دست دادن شغل: دلیل عمده به کار گماردن کودکان از سوی خانواده ها از یک سو افزایش درآمد خانوار، و از سوی دیگر مدیریت بهتر و احساس خطر به لحاظ از دست دادن درآمد است.

- دوم) عوامل تعیین کننده تقاضای کار کودک : ۱- ساختار بازار کار: بازار کار سطح دستمزد را تعیین که به نوبه خود نقش اشتغال را در درآمد خانوار تعیین می کند ۲- فن آوری: میزان فن آوری بر حدودی که کودک می تواند جانشین افراد بالغ شود تاثیر می گذارد (Grootaert and Kanbur, 187-207)

۲-۴ دیدگاه السون

- از دیدگاه السون کار کودکان نه تنها به **جبرهای اقتصادی** وابسته است، بلکه به الگوهی اجتماعی و فرهنگی (ارتباطات قدرت بین بزرگسالان و بچه ها که نقش های کودکان را با ارزش های مرتبط با آنها پیوند می دهد) نیز بستگی دارد. در حالی که، کودکی خود ساختاری اجتماعی است. نقش هایی که کودکان بر حسب جنس بر عهده می گیرند می تواند به تقسیم کار جنسی در بزرگسالی آن ها کمک کند. به نحوی که زنان بیشتر، فعالیت های خانگی را عهده دار می گردند. به عبارت دیگر، سازمان و الگوی نظام خانواده، مجموعه مرتبط شده ای از حقوق و تعهدات است که حقوق بزرگسالان بر کودکان و ساختار اجتماعی سلسله مراتب سنتی را مشخص می سازد (Elson, 1982 479-497)

۲-۵ دیدگاه فایف:

- از دیدگاه وی، کار کودکان صرفاً پاسخ به فرایندهای اقتصادی نیست بلکه منعکس کننده کارکردهای معین شده فرهنگی کودکان نیز به شمار می رود. بر این اساس، ارزش های مرتبط با فعالیت کودکان، **ماهیت فرایندهای جامعه پذیری** را بیان می کند و این مجموعه عوامل اقتصادی- فرهنگی عمیقاً با هم مرتبط اند.

کارکردهای معین شده فرهنگی
کودکان

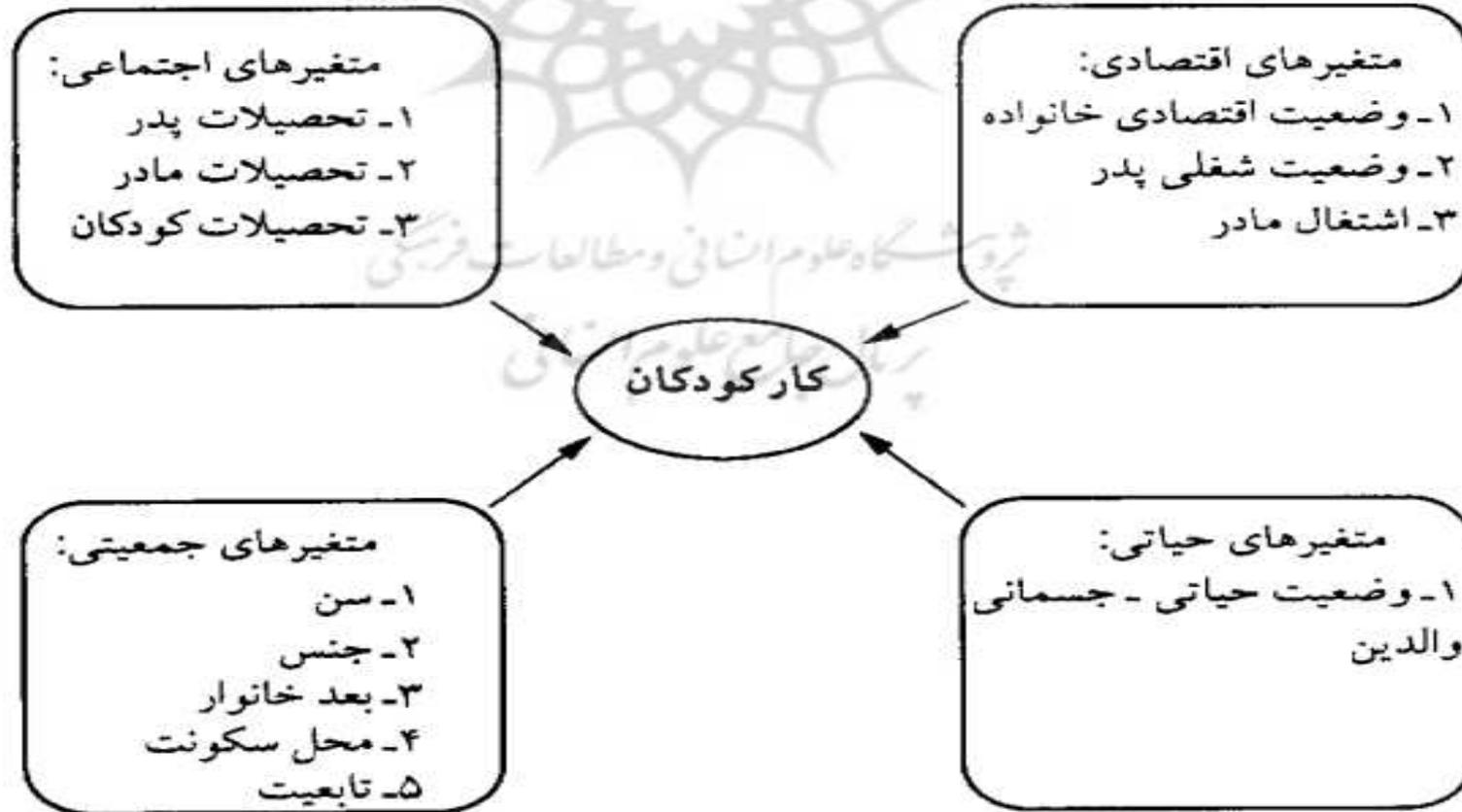
- کار کودک دارای ساز و کاری است که به وسیله ان نقش های جنسی آموخته و ابدی می گردند. همچنین پاسخ به مجموعه گسترده ای از انتظارات خویشاوندی است که کودک در سراسر زندگی باید به کار بندد. صرف نظر از این، کار کودک در بطن خانواده گسترده، روشی از جامعه پذیری او را که ماهیتا استثماری است در بر می گیرد.

- کار کودکان همچنین به وسیله تغییرات اقتصادی، نظیر **رکود اقتصادی** تاثیر می پذیرد. آثار این روند، شامل فقر افزایش یافته، توزیع نابرابری در آمد و اشتغال بزرگسالان است که مستقیماً کودکان را متاثر می کند (Fyfe, 1989. 10-30)

۳- مدل نظری تحقیق

- مدل نظری تحقیق با توجه به مطالعات مقدماتی در امعه بررسی شده و ارزیابی نظریات و دیدگاه های مطرح شده و همچنین **اولویت بندی عوامل** به ترتیب اهمیت و با لحاظ کردن فرد به مثابه واحد تحلیل، به شرح زیر ارائه می گردد:
- در طرح نظری حاضر، کار کودکان مبتنی بر عوامل اقتصادی اجتماعی، جمعیتی و حیاتی در نظر گرفته شده است:

الگوی بررسی عوامل تعیین‌کننده کار کودکان با توجه به عوامل چهارگانه نظری

۴- فرضیه های تحقیق

- ۱- بین وضعیت اقتصادی خانواده و میزان کار کودکان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- بین میزان تحصیلات پدر و میزان کار کودکان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- بین میزان تحصیلات مادر و میزان کار کودکان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۴- بین میزان تحصیلات خود کودکان و میزان کار آنها رابطه معناداری وجود دارد.
- ۵- بین نوع شغل پدر و کار کودک رابطه معناداری وجود دارد.
- ۶- بین اشتغال مادران و کودکان رابطه معناداری وجود دارد.

- ۷- بین کار کودکان و جنس آنها رابطه معناداری وجود دارد.
- ۸- بین کار کودکان و جنس آنها رابطه معناداری وجود دارد.
- ۹- بین افزایش بعد خانوار و کار کودکان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۱۰- بین محل سکونت و نوع شغل کودکان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۱۱- بین وضعیت حیاتی و جسمانی والدین و میزان کار کودکان رابطه معناداری وجود دارد.
- ۱۲- بین کار کودکان و تابعیت کشوری آنها رابطه معناداری وجود دارد.

۵- روش تحقیق و جامعه آماری

- روش پژوهش حاضر **پیمایشی** و **واحد تحلیل فرد** بوده است. جامعه آماری مورد نظر در این بررسی را کودکان ۶-۱۴ ساله شهرستان کاشان تشکیل داده است. البته، از آن جا که این پژوهش در سال ۱۳۷۹ هجری شمسی، یعنی چهار سال بعد از زمان سرشماری صورت گرفته، جمعیت بین سنین ۲-۱۰ ساله دفاتر سرشماری با لحاظ چهارسال تاخیر جمعیت ۶-۱۴ ساله زمان انجام این پژوهش منظور شده است. با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۲ نفر به مثابه حجم نمونه انتخاب شده که برای اطمینان بیشتر تعداد ۴۱۰ پرسشنامه توزیع و در نهایت ۳۹۳ پرسشنامه بازگردانیده شده است.

- پرسشنامه ها حاوی مشخصات فردی، خانواده، شغل و والدین بوده و به گونه ای طرح شده است که کودکان بتوانند با توجه به مقتضیات سنی، به راحتی پاسخ گوی پرسش ها باشند. همچنین در زمان مصاحبه از پرسشگران خواسته شد تا بر اساس مقتضای سنی کودکان، پرسش را بسیار ساده بیان نمایند. همچنین در طرح پرسش و شنیدن جواب، نهایت دقت و حوصله به کار رفته است.

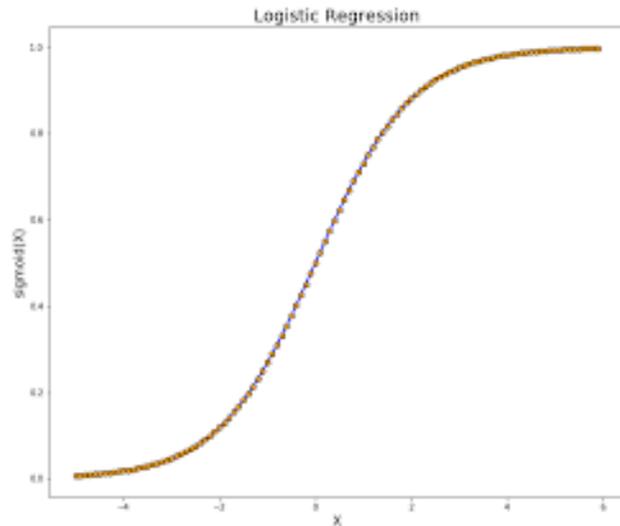
- به دلیل ماهیت دو شقی بودن متغیر وابسته، علاوه بر توصیف داده ها، برای تجزیه و تحلیل داده ها از **آماره رگرسیون لجستیک** استفاده شده که در ذیل به اختصار، منطق استفاده از این آماره، توضیح داده می شود.

منطق رگسیون لجستیک

- زمانی که متغیر وابسته در سطح اسمی دو شقی باشد نمی توان از روش رگسیون خطی استفاده کرد. در این مواقع برای تحلیل داده از امارهای دیگری از جمله رگسیون لجستیک استفاده می شود.

- در برخی از موارد رگرسیون، متغیر پاسخ، بیشتر به صورت موفقیت یا شکست است. در این موارد **الگوی خطی نرمال**، مطمئناً مناسب نیست. زیرا خطاهای نرمال، متناظر با پاسخ صفر یا یک نیستند. روش مطمئنی که در این وضعیت می توان استفاده کرد همان رگرسیون لجستیک است (واینبرگ، ۱۳۷۴، ۳۵۴)

- به دلیل ماهیت متغیر وابسته در این تحقیق که بیانگر دو گروه کودکان شاغل و غیر شاغل است از **آمار رگرسیون لجستیک** استفاده شده است. هر یک از دو گروه مذکور، مقادیر صفر و یک گرفته اند. در این حالت هر فرد یا در زمره **گروه شاغلان** و یا **غیر شاغلان** قرار می گیرد و یکی از این دو حالت را می تواند اختیار کند.

- چندین شاخص در رگرسیون لجستیک وجود دارد که **درست نمایی برازش و اعتبار مدل** را ارزیابی نموده و نشان می دهند. این شاخص ها عبارتند از:
- (۱) ۲- لگاریتم تشابه : این شاخص برازش مدل را می آزماید که هرچه این مقدار کوچک تر باشد برازش مدل بهتر است (سرمد، ۱۳۷۶، ۲۵۶) مقدار ۲- لگاریتم تشابه، با احتساب درجه آزادی (K-1) با جدول توزیع مربع خی مقایسه و سطح معناداری معین می شود.

- مدل χ^2 این شاخص موثر بودن متغیرهای موجود در معادله را بر متغیر وابسته می آزماید. χ^2 حاکی از موثر بودن متغیرهاست (همان) و به بیانی دیگر، بهترین شاخص برای برآزش این مدل همین شاخص است. چرا که هرچه سطح معناری ان بالاتر باشد، مدل دارای متغیرهای موثرتری خواهد بود.

- (۳) نیکوئی برآزش: این شاخص ، برآزش و اعتبار مدل را در سطح بالاتری از شاخص ۲- لگاریتم تشابه ارزیابی و به دست می دهد.
- (۴) مقدار تغییر این شاخص معناداری تغییر در شاخص ۲- لگاریتم تشابه و مدل χ^2 را پس از ورود هر متغیر جدید به معادله می آزماید (همان)

- (۵) **درصد پیش بینی صحیح:** این آمار درصد پیش بینی های صحیح بر اساس مدل را به شکل جدول ما می دهد. اگر درصد به دست آمده بالاتر از ۵۰ باشد نشان می دهد که مدل لجستیک انتخابی مشاهدات را به درستی به رده های موجود متغیر وابسته رده بندی و نسبت داده است. هر چه این درصد به صد نزدیک تر باشد درصد بیشتری از توزیع متغیر وابسته را نشان می دهد.

۶- تعریف و تصریح متغیرها

• ۱-۶ متغیر وابسته:

- ۱-۱-۶ کار کودکان: متغیر وابسته کار کودکان شامل دو گروه کودکان شاغل و غیر شاغل سنین بین ۶-۱۴ سال است: گروه اول کودکان شاغل یا کودکانی که به کار و فعالیت اقتصادی اشتغال دارند و گروه دوم، کودکان غیر شاغل یا کودکانی که به کار و فعالیت اقتصادی اشتغال ندارند.

۶-۲ متغیرهای مستقل

- ۱-۲-۶ سن: منظور سن تقویمی یا تعداد سال های کاملی است که از زمان تولد فرد گذشته باشد.
- ۲-۲-۶ جنس: پسر یا دختر بودن پاسخ گو مد نظر است.
- ۳-۲-۶ محل سکونت: منظور از این متغیر، محلی است که منزل فرد در آن قرار گرفته و زندگی می کند که در این جا شهری یا روستایی بودن مد نظر است.
- ۴-۲-۶ بعد خانوار: منظور تعداد اعضای هر خانواده است که در یک جای زندگی می کنند (البته در این پژوهش به معنای تعداد فرزندان یک خانوار در نظر آمده است)

- ۵-۲-۶ **تحصیلات پدر**: منظور تعداد پایه های تحصیلی است که پدر برای فراگیری آموزش رسمی صرف کرده است.
- ۶-۲-۶ **تحصیلات مادر**: منظور از آن تعداد پایه های تحصیلی است که مادر برای فراگیری آموزش رسمی صرف کرده است.
- ۷-۲-۶ **تحصیلات کودکان**: منظور از آن تعداد پایه های تحصیلی است که کودکان برای فراگیری آموزش رسمی صرف کرده اند.
- ۸-۲-۶ **وضعیت شغلی پدر**: منظور نوع و نام شغلی است که پدر در آن مشغول به کار است.
- ۹-۲-۶ **اشتغال مادر**: منظور اشتغال به کار و یا نوع شغلی است که مادر در داخل و یا خارج منزل بر عهده دارد.

- ۱۰-۲-۶ **وضعیت اقتصادی**: منظور وضعیت و رتبه ای است که خانواده فرد از لحاظ اقتصادی در جامعه دارد، و با شاخص های درآمد، مالکیت منزل، مالکیت اتوموبیل و وسایل لوکس منزل اندازه گیری شده است و از طریق محاسبه قیمت های آن ها وضعیت اقتصادی سنجیده می شود. این متغیر در سطح مقیاس فاصله ای قرار دارد.
- ۱۱-۲-۶ **وضعیت حیاتی و جسمانی والدین**: منظور در قید حیات بودن یا نبودن، سلامتی و عدم سلامتی والدین است که در سطح مقیاس اسمی جای داده می شود.
- ۱۲-۲-۶ **تابعیت**: منظور کشوری است که فرد به آن تعلق دارد (در این جا منظور ایرانی یا افغانی بودن است)

۷- یافته ها و بحث

۷-۱ آمار توصیفی

- جدول شماره ۱ نشان می دهد، تعداد افراد بررسی شده در این پژوهش، ۳۹۳ نفر بوده است که از این تعداد ۴۸/۳ درصد کودکان شاغل و ۵۱/۷ درصد غیر شاغل بوده اند.

جدول ۱: توزیع فراوانی پاسخگویان براساس وضعیت اشتغال

وضعیت کاری	فراوانی	درصد
کودکان شاغل	۱۹۰	۴۸/۳
کودکان غیر شاغل	۲۰۳	۵۱/۷
جمع	۳۹۳	٪۱۰۰

- جدول شماره ۲ نشان می دهد، از مجموع ۳۹۳ نفر، ۴۷/۳ درصد از آن ها کودکان شهری از شهر کاشان و ۵۲/۷ درصد بقیه کودکان روستایی از چهار روستای قاسم آباد، کاغذی، یزدلان و حسین آباد در حومه شهر کاشان اند که با آن ها مصاحبه شده است.

جدول ۲: توزیع فراوانی کودکان براساس محل سکونت

درصد	فراوانی	محل سکونت	
۴۷/۳	۱۸۶	کاشان	شهر
۱۳	۵۱	قاسم آباد	روستا
۱۱/۵	۴۵	کاغذی	
۸/۴	۳۳	یزدلان	
۱۹/۸	۷۸	حسین آباد	
%۱۰۰	۳۹۳	جمع	

- جدول شماره ۳ کودکان را بر اساس سن، محل سکونت و وضعیت اشتغال در دامنه سنی ۶-۱۴ سال در سه گروه سنی نشان می دهد. ۷/۹ درصد کودکان در گروه سنی ۳-۸ سال ۲/۲۸ درصد در گروه سنی ۹-۱۱ سال و ۹/۶۳ درصد در گروه سنی ۱۲-۱۴ سال قرار می گیرند.
- سایر درصد ها به تفکیک گروه های سنی و محل سکونت در جدول شماره ۳ آمده است. در نگاه کلی مشخص می شود که اکثریت کودکان شاغلان، بالاتر از ۱۱ سال سن دارند و در مقابل توزیع کودکان غیر شاغل دارای پراکندگی بیشتری است.

جدول ۳: توزیع فراوانی کودکان براساس سن، محل سکونت و اشتغال

میانگین گروه سنی	۱۲-۱۴		۹-۱۱		۶-۸		گروه سنی / کودکان
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۱/۶۴	۶۷/۴	۶۰	۲۱/۳	۱۹	۱۱/۲	۱۰	شاغل شهری
۱۳/۱۴	۹۶	۹۷	۴	۴	-	-	شاغل روستایی
۱۲/۴۴	۸۲/۶	۱۵۷	۱۲/۱	۲۳	۵/۳	۱۰	کل شاغلین
۱۱/۳۶	۵۱/۵	۵۰	۳۵/۱	۳۴	۱۳/۴	۱۳	غیر شاغل شهری
۱۱/۱۶	۴۱/۵	۴۴	۵۰/۹	۵۴	۷/۵	۸	غیر شاغل روستایی
۱۱/۲۶	۴۶/۳	۹۴	۴۳/۳	۸۸	۱۰/۳	۲۱	کل غیر شاغل
۱۱/۸	۶۳/۹	۲۵۱	۲۸/۲	۱۱۱	۷/۹	۳۱	جمع کل

- به هنگام مصاحبه در شهر کاشان، مشخص شد که **تعداد زیادی از کودکان کارگر شهری تابعیت ایرانی نداشته و افغانی اند** و جالبتر این که، این کودکان چنان با فرهنگ محلی عجین شده اند که به لهجه کاشانی تکلم می کنند و تشخیص آن ها از کودکان بومی به سختی امکان پذیر است. این کودکان بیشتر به مشاغل کاذب نظیر: شکلات فروشی، آدامس فروشی و جمع کردن پلاستیک کارتن و نان خشک مشغول بودند که در جدول شماره ۴ آمده است. تعداد کودکان افغانی ۶۴ نفر یا ۱۶/۳ درصد کل نمونه را به خود اختصاص داده اند که همین تعداد ۷۲ درصد کودکان شاغل نمونه شهری است.

جدول ۴: توزیع فراوانی جمعیت مطالعه شده براساس ملیت

درصد	فراوانی	تابعیت در نمونه شهری	درصد	فراوانی	تابعیت در کل نمونه
۲۸	۲۵	بومی	۸۳/۷	۳۲۹	ایرانی
۷۲	۶۴	افغانی	۱۶/۳	۶۴	افغانی
%۱۰۰	۸۹	جمع	%۱۰۰	۳۹۳	جمع

- جدول شماره ۵ بینگر توزیع جمعیت مطالعه شده بر حسب اشتغال، جنس و سکونت است. با قرار گرفتن جنس و محل سکونت و اشتغال کودکان در کنار هم دید واقع بیانه تر از این پدیده دریافت می شود.

جدول ۵: توزیع فراوانی براساس جنس، محل سکونت و وضعیت اشتغال

دختر		پسر		جنس	کودکان
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱/۱	۱	۹۸/۹	۸۸		شاغل شهری
۵۸/۴	۵۹	۴۱/۶	۴۲		شاغل روستایی
۳۱/۶	۶۰	۶۸/۴	۱۳۰		کل شاغلین
۴۲/۳	۴۱	۵۷/۷	۵۶		غیر شاغل شهری
۴۶/۲	۴۹	۵۳/۸	۵۷		غیر شاغل روستایی
۴۴/۳	۹۰	۵۵/۷	۱۱۳		کل غیر شاغلین
%۳۸/۲	۲۵۱	%۶۱/۸	۲۴۳		جمع کل

- بر اساس یافته یها این جدول، درصد پسران شاغل بیش از دختران شاغل است در حالی که درصد کل پسران شاغل بیش از پسران غیر شاغل است. نمونه دختران درست بر عکس، یعنی درصد دختران غیر شاغل است.
- جدول شماره ۶ بیانگر توزیع جمعیت کودکان شاغل بر اساس نوع شغل و محل سکونت آنان است و فراوانی نوع شغل کودکان شاغل را در بخش شهر و روستا را در **شش دسته** به نمایش می گذارد.

- (۱) گروه شغل های ساده و پیش پا افتاده شامل: دست فروشی، شکلات فروشی، جمع کردن پلاستیک، نان خشک و کارتن.
- (۲) گروه شغل های شاگردی: شاگردی در مغازه و نانوايي
- (۳) گروه شغل های کشاورزی: کشاورزی و دامداری.
- (۴) گروه شغل های صنایع دستی: قالی بافی و ابریشم لا کردن.
- (۵) گروه شغل های کارگری: کارگری ساده و کارگر بنایی.
- (۶) گروه مشاغل فنی: برق کشی، سیم کشی، جوشکاری، مکانیکی و آهنگری.
- لازم به ذکر است که مشاغل پیش پا افتاده و ساده نظیر: دست فروشی، شکلات فروشی، جمع کردن پلاستیک، نان خشک و کارتن، بیشتر مربوط به کودکان تبعه افغانستان بوده است.

جدول ۶: توزیع فراوانی کودکان شاغل براساس نوع شغل و محل سکونت

شغل	شغل های ساده	شاگردی	کشاورزی	صنایع دستی	کارگری ساده	شغل فنی
کودکان						
شاغلین شهر	۵۵	۱۰	-	۱	۴	۱۹
درصد %	۶۱/۸	۱۱/۲	-	۱/۱	۴/۵	۲۱/۳
شاغلین روستا	-	۲	۲۶	۶۱	۹	۳
درصد %	-	۲	۲۵/۷	۶۰/۴	۸/۹	۳
جمع کل	۵۵	۱۲	۲۶	۶۲	۱۳	۲۲
درصد کل	۲۸/۹	۶/۳	۷/۱۳	۳۲/۶	۶/۸	۱۱/۶

پیشکاران سازمان بهار و تابستان

۸- آمار استنباطی

- در این بخش عوامل تعیین کننده کار کودکان را با استفاده از رگرسیون لجستیک بر اساس روش حذف پس رونده والد بررسی می کنیم. اساس این روش که به وسیله نرم افزار رایانه SPSS محاسبه می شود، این گونه است که پس از وارد نمودن کلیه متغیرهای مستقل به دستگاه رگرسیون، مرحله به مرحله متغیرهای نامناسب **به طور خود کار** از معادله حذف و خارج می شوند و در معادله نهایی بهترین و موثرترین این متغیرها که می تواند درصد بالایی از توزیع متغیر وابسته را درست طبقه بندی و پیش بینی نماید حفظ می شوند و به همراه معادله نهایی، شاخص های برازش مدل نیز ارائه می گردند که اعتبار و برازش مدل انتخابی را نمایش می دهد.

- جدول شماره ۷ بیانگر ارزیابی معادله رگرسیون لجستیک برای کل پاسخگویان است این جدول رگرسیون لجستیک را به روش حذف پس رونده برای کل پاسخ گویان نشان می دهد. از مجموع ۱۲ متغیر وارد شده به مدل، تعداد ۸ متغیر به مثابه موثرترین متغیرها در معادله نهایی حفظ شده و ۴ تغییر نیز از گردونه معادله خارج شده اند.

• **متغیرهای** سن، جنس، وضعیت اقتصادی، تحصیلات مادر، تحصیلات کودکان، وضعیت حیاتی - جسمانی والدین، اشتغال مادر و محل سکونت به مثابه موثرترین متغیرها در مرحله نهایی معادله، باقی مانده و متغیرهای بعد خانوار، تابعیت، اشتغال پدر و تحصیلات پدر از گردونه معادله خارج شده اند.

جدول ۷: پیش‌بینی متغیر وابسته (کار کودکان) بر اساس رگرسیون لجستیک به روش حذف پس‌رونده برای کل پاسخگویان

متغیرهای مستقل	آماره والد Wald	درجه آزادی Df	سطح معناداری Sig
سن	۵۵/۶۸۰۱	۱	۰/۰۰۰۰
وضع اقتصادی	۲۷/۰۳۳۰	۱	۰/۰۰۰۰
تحصیلات مادر	۳/۶۰۳۵	۱	۰/۰۵۷۷
تحصیلات کودکان	۴۹/۵۲۴۸	۱	۰/۰۰۰۰
وضعیت حیاتی و جسمانی والدین	۴/۰۲۱۲	۱	۰/۰۴۴۹
اشتغال مادر	۱۱/۳۳۷۲	۱	۰/۰۰۰۸
محل سکونت	۲۰/۱۴۹۹	۱	۰/۰۰۰۰
جنس	۱۱/۳۳۸۹	۱	۰/۰۰۰۸

• جدول شماره ۸ شاخص های برآزش مدل مربوط به کل پاسخ گویان را ارائه می دهد. چنان که گفته شد هر چه شاخص ۲- لگاریتم تشابه دارای سطح اطمینان بالاتری باشد مدل ما برآزندگی بهتری یا توزیع متغیر وابسته خواهد داشت. در این جا مقدار ۲- لگاریتم تشابه، یعنی مقدار ۱۵۵/۵۲۸ با درجه آزادی ۸ در سطح اطمینان بالای ۹۵ درصد معنادار شده است و نشان می دهد که مدل ما دارای برآزش کامل است. همچنین گفته شد که χ^2 بالا حاکی از تاثیر متغیرهای موجود در معادله است. در جدول ۸ مقدار χ^2 ۳۶۳/۱۵۵ با درجه آزادی ۸ در سطح اطمینان بالای ۹۵ درصد معنادار شده و نشان می دهد که متغیرهای موجود در مدل موثرترین و مناسب ترین متغیرهای انتخاب شده اند.

جدول ۸: برونداد شاخص‌های مدل لجستیکی برای کل پاسخگویان

شاخص‌های برازش	مقدار X^2	درجه آزادی Df	سطح معناداری Sig
۲- لگاریتم تشابه	۱۵۵/۵۲۸	۸	۰/۰۰۰
مدل X^2	۳۶۳/۱۵۵	۸	۰/۰۰۰
نیکویی برازش	۱۸۸/۳۸۲	۸	۰/۰۰۰

- چنان که بیان شد شاخص نیکویی برآزش، اعتبار مدل را در سطح بالاتری از ۲- لگاریتم تشابه ارزیابی می کند، چنان که در جدول شماره ۸ ملاحظه می شود این شاخص نیز با مقدار $188/382$ دارای درجه آزادی ۸ در سطح اطمینان بالای ۹۵ درصد معنادار شده و نشان می دهد که مدل ما دارای برازندگی و اعتبار بسیار بالایی است.

جدول ۹: طبقه‌بندی متغیر وابسته (شاغل یا غیر شاغل) برای کل پاسخگویان

	غیر شاغل	شاغل	درصد
پیش‌بینی شده	۰/۰۰	۱/۰۰	
مشاهده شده	۱	۲	پیش‌بینی صحیح
۱ (۰) غیر شاغل	۱۵۸	۱۹	۸۹/۲۷
۲ (۱) شاغل	۱۷	۱۸۱	۹۱/۴۱
در مجموع			۹۰/۴۰

- جدول شماره ۹ طبقه بندی مقادیر پیش بینی شده را بر اساس معادله رگرسیون با مقادیر مشاهده شده در داده ها مقایسه می کند و درصد پیش بینی صحیح را به ما می دهد. بر حسب امار این جدول مدل ما توانسته ۹۰/۴۰ درصد داده ها را بر اساس متغیر وابسته درست طبقه بندی و پیش بینی نماید. به این دلیل مدل ما می تواند یکی از بهترین مدل های دربر گیرنده متغیرهای موثر تلقی شود. **زیرا درصد بالایی از متغیر وابسته ما را پیش بینی کرده است.**

۹- ارزیابی مدل رگرسیون لجستیک کار کودکان به تفکیک محل سکونت

- با توجه به ویژگی ها و ساختار جداگانه شهر و روستا که در ابعاد متعددی از یکدیگر متمایز می شوند لازم است به منظور تعیین تاثیر محل سکونت و ساختار اجتماعی و اقتصادی آن، هر یک از عوامل کار کودکان به طور جداگانه بررسی می شود. از این رو با ارایه دو مدل رگرسیون لجستیک برای شهر و روستا به ارزیابی کار کودکان در هر یک به طور جداگانه می پردازیم.

محل سکونت

ساختار اجتماعی و اقتصادی

۹-۱ ارزیابی معادله رگرسیون لجستیک برای کودکان شهری

جدول ۱۰: پیش‌بینی متغیر وابسته (کار کودکان) بر اساس رگرسیون لجستیک
به روش حذف پس‌رونده برای کودکان شهری

متغیرهای مستقل	آماره والد Wald	درجه آزادی Df	سطح معناداری Sig
سن	۱۵/۵۷۷۷	۱	۰/۰۰۰۱
وضعیت اقتصادی	۱۴/۴۱۵۱	۱	۰/۰۰۰۱
تحصیلات کودکان	۱۲/۶۴۱۴	۱	۰/۰۰۰۴
وضعیت حیاتی و جسمانی والدین	۷/۱۲۳۵	۱	۰/۰۰۷۶
جنس	۰/۲۳۴۵	۱	۰/۶۲۸۲

- همان گونه که ملاحظه می شود، متغیرهای سن، وضعیت اقتصادی، تحصیلات کودکان، وضعیت حیاتی - جسمانی والدین و جنس به منزله موثرترین متغیرها در معادله، حفظ شده اند و ۶ متغیر تابعیت، تحصیلات مادر، وضعیت شغلی پدر، تحصیلات پدر، اشتغال مادر و بعد خانوار نیز از مدل خارج و حذف شده اند.

تابعیت، تحصیلات مادر، وضعیت شغلی
پدر، تحصیلات پدر، اشتغال مادر و بعد
خانوار

- جدول شماره ۱۱ نشان دهنده برآزش مدل رگرسیون لجستیک برای کودکان شهری است چنان که ملاحظه می شود شاخص ۲ لگاریتم تشابه با مقدار $40/58$ دارای درجه آزادی ۵ با سطح اطمینان بالای ۹۵ درصد معنادار شده که نشان می دهد مدل ما دارای برآزش کامل و حاوی متغیرهای مناسبی برای کار کودکان در روستا است.

- مطابق جدول یاد شده، آمار مدل به دست آمده می تواند با ۵ متغیر موجود در معادله ۹۳/۶۰ درصد توزیع مقادیر متغیر وابسته کار کودکان را درست طبقه بندی و پیش بینی نماید و مدل ما مناسبترین مدلی است که به دست آمده است.

جدول ۱۲: طبقه بندی متغیر وابسته (شاغل یا غیر شاغل) برای کودکان شهری

	غیر شاغل	شاغل	درصد
پیش بینی شده	۰/۰۰	۱/۰۰	
مشاهده شده	۱	۲	پیش بینی صحیح
۱ (۰) غیر شاغل	۷۴	۶	۹۲/۵۰
۲ (۱) شاغل	۵	۸۷	۹۴/۵۷
در مجموع			۹۳/۶۰

- به طور کلی از ۱۱ متغیر وارد شده به مدل رگرسیون لجستیک برای کودکان شهری، ۵ متغیر به منزله موثرترین آن ها وارد معادله شده و ۴ متغیر از معادله خارج شده است که با شاخص های ۲- لگاریتم تشابه ، مدل χ^2 و نیکویی برازش ان معنادار شده است که نشان می دهد مدل ما با موثرترین متغیرها توانسته در نهایت ۹۳/۶۰ درصد توزیع متغیر وابسته را طبقه بندی و پیش بینی نماید و از این جهت دارای اعتبار بالایی است.

طبقه بندی و پیش بینی

۹-۲ ارزیابی معادله رگرسیون لجستیک برای کودکان روستایی

- نتایج جدول شماره ۱۳ نشان می دهد که متغیرهای سن، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، تحصیلات کودکان، جنس، وضعیت شغلی پدر و اشتغال مادر به مثابه موثرترین متغیرها در مدل باقی مانده و حفظ شده اند و متغیرهای وضعیت اقتصادی، بعد خانوار و وضعیت حیاتی و جسمانی والدین نیز از مدل خارج شده اند چنان که ملاحظه می شود فقط متغیر تحصیلات مادر در ارتباط با متغیر وابسته معنادار نشده و سایر متغیر در سطح بالای ۹۵ درصد معنادار شده اند، دلیل این امر ممکن است وجود همبستگی بین تحصیلات مادر با کار کودکان باشد.

• همچنین شش فرضیه مدل نظری تحقیق در ارتباط با شش متغیر وارد شده به مدف معنادار و پذیرفته شده اند .

جدول شماره ۱۴ نشان دهنده شاخص های برآزش مدل است. چنان که ملاحظه می شود ۲- لگاریتم تشابه با مقدار ۸۳/۳۳۸ دارای درجه آزادی ۷ و با سطح اطمینان بالای ۹۵ درصد معنادار شده که برآزش کامل مدل را نشان می دهد.

جدول ۱۳: پیش‌بینی متغیر وابسته (کار کودکان) بر اساس رگرسیون لجستیک
به روش حذف پس‌رونده برای کودکان روستایی

متغیرهای مستقل	آماره Wald	درجه آزادی Df	سطح معناداری Sig
سن	۳۵/۱۸۳۶	۱	۰/۰۰۰۰
تحصیلات پدر	۳/۸۸۴۶	۱	۰/۰۴۸۷
تحصیلات مادر	۳/۰۵۸۰	۱	۰/۰۸۰۳
تحصیلات کودکان	۳۲/۵۸۱۴	۱	۰/۰۰۰۰
جنس	۷/۴۳۲۱	۱	۰/۰۰۶۴
وضعیت شغلی پدر	۶/۶۴۴۵	۱	۰/۰۰۹۹
اشتغال مادر	۸/۲۹۶۰	۱	۰/۰۰۴۰

جدول ۱۴: برونداد شاخص های مدل برای کودکان روستایی

سطح معناداری Sig	درجه آزادی DF	مقدار X^2	شاخص های برازش
۰/۰۰۰	۷	۸۳/۳۳۸	۲- لگاریتم تشابه
۰/۰۰۰	۷	۱۹۷/۶۸۰	مدل X^2
۰/۰۰۰	۷	۱۲۹/۶۶۶	نیکویی برازش

- همچنین مدل χ^2 با مقدار $197/680$ دارای درجه آزادی 7 و با سطح اطمینان بالای 99 درصد معنا شده که نشان می دهد مدل ما موثرترین متغیرها را انتخاب و در قالب معادله نهایی آورده است. همچنین آماره نیکویی برازش با مقدار $126/666$ دارای درجه آزادی 7 و سطح بالای اطمینان 95 درصد نشان می دهد که اعتبار مدل ما دارای سطح بالاتری از شاخص نشان داده شده توسط 2 لگاریتم تشابه است.

- جدول شماره ۱۵ نشان می دهد که مدل به دست آمده توانسته با انتخاب متغیر، موثرترین متغیرها را انتخاب کند بر اساس این مدل، طبقه بندی متغیر وابسته (شاغل و غیر شاغل) برای کودکان روستایی ۹۲/۶۱ درصد پیش بینی شده است. به گونه ای که می توان گفت، چون این پیش بینی به ۱۰۰ بسیار نزدیک است دارای درجه اعتبار و اهمیت بالا و **گویای مدل بسیار مناسبی است.**

جدول ۱۵: طبقه بندی متغیر وابسته (شاغل و غیر شاغل) برای کودکان روستایی

	غیر شاغل	شاغل	درصد
پیش بینی شده	۰/۰۰	۱/۰۰	
مشاهده شده	۱	۲	پیش بینی صحیح
۱ (۰) غیر شاغل	۸۹	۸	۹۱/۷۵
۲ (۱) شاغل	۷	۹۹	۹۳/۴۰
در مجموع			۹۲/۶۱

۱۰- مقایسه تطبیقی سه مدل به دست آمده در این پژوهش

- جدول شماره ۱۶ مقایسه تطبیقی بین نتایج به دست آمده از سه مدل رگرسیون لجستیک مربوط به کل پاسخ گویان، پاسخ گویان شهری و روستایی را نشان می دهد. متغیرهای به دست آمده در معادله نهایی در هر مدل با علامت ستاره نمایش داده شده اند. همچنین متغیرهایی که به رغم قرار گرفتن در معادله، ارتباط آن ها با متغیر وابسته معنادار نشده با علامت دو ستاره نمایش داده شده اند.

- لازم به ذکر است که متغیرهای مدل نظری تحقیق که هر یک با متغیر وابسته تشکیل یک فرضیه را می دهد ۱۲ متغیر است و **هدف، شناسایی موثرترین متغیرها در مدل بوده است.** به عبارت دیگر، هر مد آزمونی است که هر یک از فرضیه ها را نیز آزمون کرده و پذیرش یا رد آن ها را برای ما معین ساخته است. یادآوری می شو که هر چند ارتباط بعضی از متغیرها با متغیر وابسته در مدل در سطح ۰/۰۵ معنادار نشده اند ولی به علت ارتباط قوی با متغیر وابسته در مدل حفظ شده اند.

- از مجموع ۱۲ متغیر وارد شده به مدل برای کل پاسخ گویان تعداد ۸ متغیر در مدل حفظ شده و چهار متغیر نیز از معادله خارج شده است. این مدل نشان می دهد که برای کل پاسخ گویان اعم از شهری و روستایی متغیرهای سن، وضعیت اقتصادی، تحصیلات مادر، تحصیلات کودکان، وضعیت حیاتی و جسمانی والدین، اشتغال مادر، محل سکونت و جنسیت به منزله مثرترین متغیرها بر کار کودکان انتخاب و چهار متغیر اشتغال پدر، تحصیلات پدر، تابعیت و بعد خانوار نیز از مدل خارج شده اند.

جدول ۱۶: مقایسه تطبیقی بین سه مدل به دست آمده در این پژوهش

ردیف	متغیرهای وارد شده	کل پاسخگویان	پاسخگویان شهری	پاسخگویان روستایی
۱	سن	*	*	*
۲	وضعیت اقتصادی	*	*	-
۳	تحصیلات مادر	**	-	**
۴	تحصیلات کودکان	*	*	*
۵	وضعیت والدین	*	*	-
۶	اشتغال مادر	*	-	*
۷	محل سکونت	*	-	-
۸	جنس	*	**	*
۹	وضعیت شغلی پدر	-	-	*
۱۰	تحصیلات پدر	-	-	*
۱۱	تابعیت	-	-	-
۱۲	بعد خانوار	-	-	-

* : علامت ستاره به منزله متغیرهایی که در قالب معادله نهایی آمده‌اند.

** : علامت دو ستاره به منزله متغیرهایی که به رغم وارد شدن به معادله، معنادار نشده‌اند.

- مدل مربوط به پاسخ گویان شهری نشان می دهد که متغیرهای سن، وضعیت اقتصادی، تحصیلات کودکان، وضعیت حیاتی و جسمانی والدین و جنسیت به مثابه موثرترین متغیرها در معادله وارد شده و بقیه متغیرها از مدل خارج شده اند و مدل مربوط به پاسخ گویان روستایی نشان می دهد که ۷ متغیر سن، تحصیلات مادر، تحصیلات کودکان، اشتغال مادر، جنسیت، وضعیت شغلی پدر و تحصیلات مادر به منزله موثرترین متغیرها به معادله وارد و متغیرهای وضعیت اقتصادی، وضعیت حیاتی و جسمانی والدین، تابعیت و بعد خانوار از معادله خارج شده اند.

موثرترین متغیرها

- در نگاه نخست، به نظر می‌رسد که در هر سه مدل، متغیرهای سن، تحصیلات کودکان و جنس بین آنها مشترک است و متغیرهای بعد خانوار و تابعیت، وارد هیچ یک از مدل‌ها نشده است. مقایسه دو مدل شهری و روستایی نشان می‌دهد که صرف نظر از متغیرهای جنس و تحصیلات کودکان و سن که بین آنها مشترک است متغیر وضعیت اقتصادی برای روستاها در مدل نیامده و تاثیر نداشته است. در روستا به علت اشتغال مادران در قالی بافی، به تبع آن، اشتغال کودکان نیز در این بخش در سطح بالاتری قرار دارد ولی در شهرها که مادران کمتر شاغل بوده‌اند، ارتباطی بین اشتغال آن‌ها و کودکانشان پیدا نشد است. یعنی بیشتر مادران شهری، خانه دار ولی بیشتر مادران روستایی شاغل‌اند.

مقایسه دو مدل شهری و روستایی

- چنان که ملاحظه می شود **متغیر وضعیت حیاتی و جسمانی والدین نیز برای شهر در معادله جای گرفته ولی برای روستا از معادله خارج شده است.** والدین کودکان روستایی دارای سلامتی بالاتری نسبت به والدین کودکان شهری اند. به عبارت دیگر در روستاها وضعیت جسمی و حیاتی والدین را نمی توان عاملی برای کودکان دانست.

- متغیر اشتغال پدر برای روستا در معادله جای گرفته و برای شهر از معادله خارج شده است. چرا که در روستاها که پدران به کار کشاورزی اشتغال دارند، فرزندان خود را بیشتر به این کار وا می دارند ولی در شهرها این مسئله کمتر اتفاق می افتد. اکثریت مطلق پدران کودکان روستایی، کشاورز و یا مشاغل غیر فنی دارند ولی در شهرها مشاغل پدران پراکندگی بیشتری بین شغلها دارند.

- همچنین متغیر تحصیلات پدران کودکان غیر شاغل روستایی در سطح بالاتری نسبت به شاغلان قرار دارد در صورتی که پراکندگی سطوح تحصیلی در شهرها در بین شاغل و غیر شاغل به هم نزدیک است. دو متغیر بعد خانوار و تابعیت اصلا در ترکیب مدل ها وارد نشده اند.

نتیجه گیری و پیشنهادات

- در هر جامعه عوامل و دلایل پدیده های در دست مطالعه، صرفا آنچه که در ظاهر نمود دارد نیست بلکه علل و عواملی در پنهان و در ورای ظاهر بر پدیده مورد نظر تاثیر می گذارند. حال اگر محققى به جامعه در دست مطالعه خود آشنایی کامل نداشته باشد نخواهد توانست علل و عوامل پنهان آن ها را دریابد. پدیده کار کودکان نیز از این قاعده مستثنی نیست و در بسیاری از مناطق ریشه در ابعاد فرهنگی دارد و نمی توان آن را صرفا به عامل اقتصادی تقلیل داد به گونه ای که می توان گفت عامل فرهنگی خود را در پشت عوامل اقتصادی و اجتماعی پنهان کرده است.

- با این وجود کار کودکان در جامعه بررسی شده حاضر برخاسته از جنبه های اقتصادی، اجتماعی و به خصوص فرهنگی است. به این شکل که در روستاها کار کودکان کمتر جنبه اقتصادی پیدا می کند و هنوز ریشه در قالب های سنتی و فرهنگی دارد.

**قالب های سنتی و
فرهنگی**

- چنان که بر اساس بررسی های انجام شده، اصطلاح دختران دم بخت به دخترانی اطلاق می شود که حدودا در رده سنی ۱۲ سال به بالا باشند، به بیانی مرز ورود به سن ازدواج در نبی دختران روستایی پایین است و وقتی سن ازدواج پایین باشد. به طور طبیعی کار کودکان نیز زودتر شروع خواهد شد. **دیدگاه های تنگ نظرانه به آموزش و پرورش** مخصوصا تحصیلات بالاتر از مقطع ابتدایی و دیدگاه ماندن زن در خانه به دور از نگاه دیگران هم یکی از عوامل پنهان در روستاها بوده است.

- اگر کمی به ارتباط متغیرهای عنوان شده دقت نماییم می توانیم دریابیم که به رغم **کاهش اختلافات و تبعیضات بین دختر و پسر** در روستاها هنوز دیدگاه ترجیح جنس پسر بر دختر در خانواده ها بالا می نماید، چنان که خیلی از مادران عقیده دارند که چون دختر در خانه نمی ماند و به خانواده دیگری تعلق پیدا می کند نیاز به تحصیل ندارد و باید کار کند.

- چنان که در این پژوهش بررسی شد، کودکان افغانی درصد بالایی از کارگران خردسال را تشکیل می دهند و **دلیل اصلی آن** صرف نظر از ضعف اقتصادی و نگاه جامعه به ایشان به مثابه مهاجر و مهمان ناخوانده، ممنوعیت ثبت نام این کودکان در مدارس به دلیل نداشتن کارت اقامت است که خود موجب عدم تحصیل آنان شده و از این رو به انواع مشاغلی که هیچ تناسبی با شرایط سنی و روحی آن ها ندارد می پردازند.

• **جایگاه نظام آموزش و پرورش** در بین خانواده های کودکان شاغل چه در شهر و چه در روستا به علت افزایش بی کاری تحصیل کرده ها متزلزل شده و اهمیت خود را از دست داده است و بسیاری از خانواده ها مایل به تحصیل کودکان خود نیستند بحران اقتصادی نیز این مسئله را حادتر نموده است. یکی از ابعادى که در این پژوهش تایید شده نقش والدین و تاثیر آن ها بر کار کودکان است که هر چه سطح سواد و آگاهی والدین بالاتر باشد، بچه هیا آن ها کمتر به اشتغال روی می آورند.

- اگر بتوانیم سطوح مختلف پیشین را با یکدیگر پیوند بزنیم، خواهیم دید که کار کودکان ریشه در ساختار خرد و کلان جامعه دارد. از یک سو **ضعف وضعیت اقتصادی**، **سطح آگاهی ایشان**، **وضعیت جسمانی والدین**، **شاخص های جمعیتی نظیر سن و جنس** در افزایش و کاهش این امر دخالت دارد و از سوی دیگر در سطح کلان شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه نیز به آن کمک می کند. افزایش بیکاری در کل و به خصوص بیکاری تحصیل کرده ها، این باور را در میان خانواده ها رواج داده که آموزش، جایگاه خود را از دست داده و نوسانات اقتصادی نیز به این امر شدت بخشیده است.

در پایان پیشنهاد می شود به منظور پژوهش درباره کار کودکان از روش تحقیق کیفی نیز در کنار روش کمی استفاده شود. زیرا که بسیاری از جوانب این پدیده را نمی توان به صورت کمی سنجید. روش کیفی با رسوخ به اعماق و کنه قضایا بهتر می تواند نشان دهنده واقعیت موضوع باشد. همچنین برای تحقیق در هر منطقه ابتدا باید شناخت دقیقی از ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ممنطقه به دست آورد تا با دید گسترده تری به پژوهش در این باره پرداخت. همچنین با توجه به **منشا جداگانه شهر و روستا**، بهتر است مطالعه کودک به تفکیک محل سکونت صورت پذیرد.

منابع و مأخذ

الف: منابع فارسی

- آقاجانیان. اکبر (۱۳۶۰). «نقش اقتصادی کودکان در جامعه روستایی ایران». سلسله مقالات بخش برنامه‌ریزی و جامعه‌شناسی. گزارش اول. شیراز. دانشگاه شیراز.
- برگگی. کان (۱۹۸۸). «کار کودکان در هند: صنعت فرش و ارنازی». تلاش برای کاهش کار کودکان. اثر بکل آمنه و جو بایدن (۱۳۷۰). ترجمه محمد رضا پورجعفری. تهران. نشر چکامه.
- سرمد. زهره و دیگران (۱۳۷۶). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. تهران. انتشارات آگاه.
- سیدمیرزایی. سیدمحمد (۱۳۷۸). «کودکان آسیب‌پذیر شهری». فصلنامه جمعیت. تهران. ش ۲۷-۲۸.
- شرکت آمارپردازان (۱۳۷۷). راهنمای کاربری SPSS 6.0. جلد دوم. تهران. انتشارات حامی.

- قاسم‌زاده. فاطمه (۱۳۷۸). «کودکان کار». اندیشه جامعه. ش ۷.
- عبدی. عباس (۱۳۷۸). «تحلیلی بر روند کار کودک در ایران». اندیشه جامعه. ش ۷.
- کرلینجر. فرد. ان (۱۳۷۶). مبانی پژوهش در علوم رفتاری. ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی‌زند. تهران. انتشارات آوای نور. ج ۱.
- کامگار. مولود (۱۳۷۲). «بررسی اشتغال به کار کودکان و نوجوانان زیر سن کار در ایران». مجموعه مقالات سمینار جمعیتی. شیراز. مرکز جمعیت‌شناسی دانشگاه شیراز.
- کیوی. ریمون؛ لوک وان کامپنهود (۱۳۷۰). روش تحقیق در علوم اجتماعی. ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر. تهران. انتشارات فرهنگ معاصر.
- مدنی. سعید (۱۳۷۸). «دست‌های کوچک و چالاک». اندیشه جامعه. ش ۷.
- مرکز آماري ايران. نتايج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵. تهران. انتشارات سازمان برنامه و بودجه.